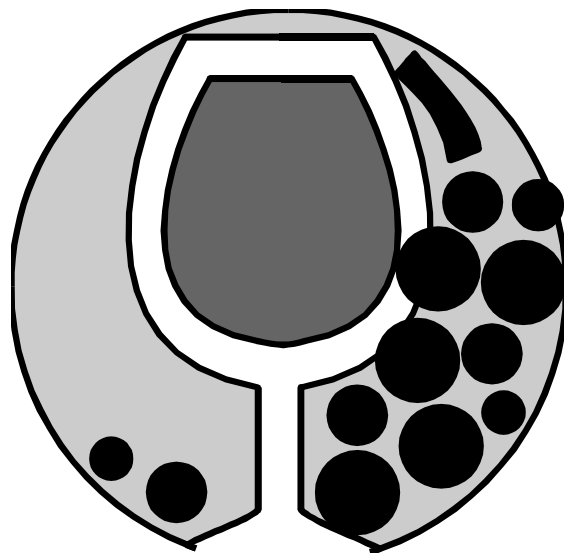

Rapport 2002 inom alkohol- och tobaksområdet Blekinge län

Rapportnamn: Länsrapport 2002 inom alkohol- och tobaksområdet ISSN 1651-8527
Utgivare: Sociala funktionen, Länsstyrelsen Blekinge län, 371 86 Karlskrona 2003
Hemsida: www.k.lst.se

Författare/Kontaktperson: Marie-Louise Svensson

© Länsstyrelsen Blekinge län

Förord

Länsstyrelsens roll och arbetsuppgifter på det alkoholpolitiska området regleras i Alkohollagen (AL). Enligt AL utövar Statens Folkhälsoinstitut den centrala tillsynen över lagens efterlevnad. Institutet har även till uppgift att på nationell nivå följa alkoholutvecklingen i landet. På länsnivå har Länsstyrelsen motsvarande uppgifter inom alkoholområdet. Detta innebär bl a att utöva tillsyn över kommunernas tillämpning av lagens bestämmelser om servering och deras tillståndsgivning till sådan verksamhet. Länsstyrelsen har dessutom, enligt länsstyrelseinstruktionen, till uppgift att noga följa tillståndet i länet för att de av riksdag och regering fastställda målen inom olika samhällssektorer får genomslag i länet.

Länsstyrelsens roll och arbetsuppgifter påverkas också av den nationella handlingsplan för att förebygga alkoholskador (prop 2000:20) som regeringen fastställt. I handlingsplanen slås fast att målet för samhällets alkoholpolitik även i fortsättningen skall vara att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Detta innebär på länsnivå att Länsstyrelsen skall initiera, stödja och vara med i utvecklingsprocessen i kommunernas arbete med att förebygga alkoholskador.

Länsstyrelsen skall även, enligt 14 § alkoholförordningen, på begäran biträda Statens Folkhälsoinstitut och samverka i aktuella frågor.

Länsstyrelserna skall årligen lämna vissa uppgifter, statistik, m.m. till Statens folkhälsoinstitut vad avser det regionala och lokala arbetet enligt alkohol- och tobakslagarna och det alkohol- och drogförebyggande arbetet. Detta sker bl.a. genom en elektronisk länsrapport som grundas på en enkät till kommunerna.

Denna rapport bygger till stor del på det insamlade enkätaterialet från kommunerna. Dessutom har Länsstyrelsen, utöver eget material, hämtat in uppgifter från Tullverkets Östersjöregion och från Polismyndigheten i Blekinge län.

Det är Länsstyrelsens förhoppning att rapporten kan komma till användning i kommunernas förebyggande arbete.

Rapporten har sammanställts av Marie-Louise Svensson

Ann-Christine Petersson
socialdirektör

Innehåll

Förord	3
Innehåll	4
Sammanfattning	5
Inledning	7
Länets alkoholpolitiska situation och utvecklingstendenser	
<i>Systembolaget</i>	9
<i>Konsumtionsutvecklingen</i>	9
<i>Skolundersökningar</i>	9
<i>Serveringstillstånd</i>	10
<i>Tullverkets bedömning</i>	10
<i>Polismyndighetens bedömning</i>	10
<i>Länsstyrelsens kommentar</i>	11
Länets drogförebyggande arbete	
<i>Kommunernas förebyggande arbete</i>	13
<i>Myndigheter och organisationer</i>	14
<i>Länsstyrelsens kommentar</i>	14
Detaljhandel med och servering av folköl	
<i>Nytt regelsystem</i>	16
<i>Kommunernas handläggning av handeln med öl</i>	16
<i>Länsstyrelsens kommentar</i>	17
Serveringstillstånd	
<i>Stadigvarande serveringstillstånd</i>	18
<i>Tillfälliga serveringstillstånd</i>	18
<i>Omsättning</i>	19
<i>Länsstyrelsens kommentar</i>	19
Kommunernas tillsyn	
<i>Restaurangtillsynen</i>	21
<i>Administrativa ingripanden</i>	22
<i>Länsstyrelsens kommentar</i>	22
Tobak	
<i>Nytt regelsystem</i>	23
<i>Kommunernas tobakstillsyn</i>	23
<i>Länsstyrelsens kommentar</i>	24
Länsstyrelsens verksamhet inom alkoholområdet	
<i>Alkohollagen</i>	25
<i>Tobakslagen</i>	25
<i>Alkoholskade förebyggande arbete</i>	25
<i>Utvecklingsmedel</i>	26
Slutord	26

Sammanfattning

Under år 2002 ökade Systembolaget sin försäljning av alkoholdrycker i Blekinge län med 11 % till 4 203 053 liter. Av de olika alkoholdryckerna var vin den mest konsumerade drycken. I Blekinge ökade försäljningen av vin med 11 % till 1 499 907 liter. Alkoholkonsumtionen i ungdomsgruppen är hög, vilket framgår av en enkätundersökning som gjorts i årskurs nio och i gymnasiets årskurs två. Oroväckande är att bl.a. berusningsdrickandet ökar. Förekomsten av alkoholdrycker inköpta utomlands är påtaglig, inte bara i ungdomsgruppen. Enligt tullverkets bedömning har gränshandeln med alkoholdrycker, såväl den legala som den illegala, stor omfattning.

Kommunerna har en viktig roll när det gäller att utveckla och samordna långsiktiga insatser i det drogförebyggande arbetet på lokal nivå. Kommunerna i länet är olika långt framme med sitt förebyggande arbete. I endast en kommun fanns under 2002 ett aktivt alkohol- och drogpolitiskt program. I flertalet kommuner pågår nu ett aktivt planeringsarbete för ökade och samordnade förebyggande insatser.

Under 2001 har nya regler för deltaljhandel med och servering av öl trätt i kraft. Den som säljer folköl skall anmäla detta till kommunen och samtliga försäljningsställen skall ha ett egentillsynsprogram. Kommunerna ges också rätt att ta ut en tillsynsavgift av dem som bedriver anmälningspliktig försäljning. Kommunerna har härigenom fått ett bättre grepp över folkölsförsäljningen. Kommunernas arbete med folkölsfrågorna har resulterat i att de flesta av länets försäljningsställen har besökts för att informera om vilka regler som gäller.

Under året har antalet stadigvarande serveringstillstånd ökat med tre tillstånd till sammanlagt 216 tillstånd. Antalet tillfälliga serveringstillstånd till allmänheten, meddelade i anslutning till festivaler, marknader eller liknande evenemang, har ökat något under 2002. De uppgick 2002 till 58 tillstånd. Däremot har antalet tillstånd för servering till slutna sällskap minskat betydligt från 157 tillstånd 2001 till 113 tillstånd för 2002.

I den Nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador betonas att tillsynen över försäljningen och serveringen av alkoholdrycker på lokal nivå bör skärpas. Omfattningen av kommunernas tillsyn varierar. Några kommuner har varit aktiva och gjort regelbundna tillsynsbesök medan andra gjort enstaka punktinsatser. Totalt genomfördes 254 tillsynsbesök på 144 restauranger i länet. Det innebär att flera restauranger har besökts mer än en gång. Antalet administrativa ingripanden har inskränkt sig till en återkallelse och tre varningar.

Inom tobaksområdet har en skärpning skett av regelsystemet. Försäljningen av tobak omfattas nu av likande regler som gäller för försäljning av folköl. Den näringsidkare som säljer tobaksvaror måste anmäla detta till kommunen, som också har rätt att ta ut en avgift för sin tillsyn. Under hösten har 208 handlare i länet anmält försäljning av tobak till kommunerna. Tillsynen över tobakshandeln har hittills varit av begränsad omfattning. Endast en kommun har fastställt tillsynsavgift för tobaksförsäljningen.

Under 2002 har Länsstyrelsen prioriterat den främjande tillsynen och implementeringen av de nya reglerna i alkohol- och tobakslagarna. Ett antal utbildnings- och informationsdagar för olika målgrupper har anordnats. Vidare har råd och stöd till kommunernas alkoholhandläggare haft hög prioritet. Länets festivaler har granskats ur ett alkoholpolitiskt perspektiv. I övrigt koncentrerades merparten av det alkoholskadeförebyggande arbetet till att bygga nätverk i kommunerna. Fördelningen av projekt- och utvecklingsmedel inom alkoholområdet har också varit en prioriterad uppgift.

Samtliga kommuner har under året tillsatt tjänster som samordnare för det lokala förebyggande arbetet. Alkohol- och drogfrågorna har lyfts fram och vikten av att samverka inom de kommunala förvaltningarna har betonats. De kommuner som inte har aktuella alkohol- och drogpolitiska program har som mål att ta fram levande program med handlingsplaner för samtliga kommunala förvaltningar.

Länsstyrelsen har genom medel från Socialdepartementet under året tillförts en länssamordnare för det förebyggande alkohol- och drogarbetet. Detta ger ytterligare möjligheter att förstärka och ge tyngd åt det förebyggande arbetet i länet.

Inledning

Enligt alkohollagen (1994:1738) utövar Statens folkhälsoinstitut den centrala tillsynen över lagens efterlevnad. Institutet har även till uppgift att på nationell nivå följa alkoholutvecklingen i landet. Statens folkhälsoinstitut är också, tillsammans med Arbetsmiljöverket, central tillsynsmyndighet över delar av tobakslagen och har också ett nationellt uppföljningsansvar när det gäller vissa tobaksfrågor.

På länsnivå har länsstyrelserna motsvarande uppgifter. Länsstyrelserna skall också biträda kommunerna med råd och stöd i deras verksamhet.

Kommunerna är tillståndsmyndigheter när det gäller servering av starköl, vin och spritdrycker och ansvarar också, tillsammans med polismyndigheterna, för den direkta alkoholtillsynen.

Kommunerna och polismyndigheterna har också ansvaret för tillsynen över detaljhandeln med och serveringen av öl (folköl). Från juli 2001 skall den som säljer folköl anmäla detta till respektive kommun. Motsvarande gäller för den som säljer tobak från juli 2002. Kommunerna får därigenom ökad kunskap om vilka som säljer öl och tobak och därigenom förenklas tillsynen.

I februari 2001 beslutade riksdagen om en ny nationell handlingsplan för att förebygga alkoholskador (prop. 2000/01:20). Planen gäller för åren 2001 - 2005. Syftet med planen är att lägga fast en alkoholpolitik som leder till minskad alkoholkonsumtion och begränsade alkoholskador. I planen slås fast att målet för samhällets alkoholpolitik även i fortsättningen skall vara att minska alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar. Huvudinriktningen för den nationella alkoholpolitiken skall vara att stimulera utvecklingen av målinriktade och samordnade förebyggande insatser på kommunal nivå och stimulera ökad samverkan mellan lokala aktörer.

För att stödja genomförandet av handlingsplanen har regeringen bl.a. avsatt 300 miljoner kronor för att förstärka insatserna i kommunerna. Medlen fördelas av länsstyrelserna efter direktiv meddelade av regeringen. Länsstyrelsen i Blekinge län har hittills erhållit 6.4 miljoner kronor för åren 2001 – 2003. Regeringen har också tillsatt en särskild kommitté, Alkoholkommittén, med uppdrag att samordna insatserna på nationell nivå. Kommittén skall svara för genomförandet av planen och bl.a. arbeta med nationell opinionsbildning och information fram till år 2005. I april 2002 beslutade riksdagen också om en nationell handlingsplan mot narkotika (prop. 2001/02:91). Denna handlingsplan gäller till och med år 2004 och anger huvudinriktningen för narkotikapolitiken. Visionen, ett narkotikafritt samhälle, ligger fast. Målen är enligt planen att minska nyrekryteringen till missbruk, att förmå fler missbrukare att upphöra med sitt bruk och att minska tillgången på narkotika. Ett nationellt kansli, ”Mobilisering mot narkotika”, har inrättats, bl.a. med uppgift att samordna det narkotikaförebyggande arbetet.

Länsstyrelserna har olika uppgifter knutna till de båda nationella handlingsplanerna. I Alkoholförordningen (1994:2046) anges vidare att länsstyrelserna på begäran skall biträda Statens folkhälsoinstitut. Länsstyrelserna skall också följa upp alkohollagens funktion och effekter och samverka med Statens folkhälsoinstitut.

Under senare år har tobakslagen (1993:581) skärpts successivt. Lagen innehåller regler bl.a. om åldersgräns 18 år för inköp av tobak, om rökfria miljöer och om marknadsföring.

Kommunerna har en nyckelroll vad gäller tillsynen över lagens efterlevnad. Länsstyrelserna har ett regionalt tillsynsansvar.

Som ett led i den nationella uppföljningen av alkohol- och tobaksfrågorna skall länsstyrelserna årligen lämna uppgifter, statistik m.m. till Statens folkhälsoinstitut. Detta sker bl.a. genom en elektronisk länsrapport. Rapporten bygger till stora delar på uppgifter och underlag som kommunerna lämnat. I årets rapport till Statens folkhälsoinstitut ingår uppgifter om kommunernas arbete med alkohol- och tobakslagarna och om deras arbete inom det alkohol- och drogpreventiva området. I rapporten finns också ett antal länsstyrelsespecifika frågor. Denna rapport bygger till stor del på insamlat enkätmaterial från kommunerna. Dessutom har Länsstyrelsen hämtat in uppgifter från Tullverkets Östersjöregion och från Polismyndigheten i Blekinge län.

Länets alkoholpolitiska situation och utvecklingstendenser

Systembolaget

Av Systembolagets¹ försäljningssiffror för år 2002 framgår att Blekinge län hade den fjärde lägsta försäljningen i landet. Endast Jönköpings, Kronobergs och Skåne län låg under Blekinges siffror. Systembolagets försäljning i länet ökade dock med 9 % jämfört med år 2001 och uppgick till 3,11 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre. Försäljningen i hela landet ökade totalt med 7,9 % till 4,07 liter ren alkohol per invånare.

Totalt såldes 4 203 053 liter alkoholdrycker (spritdrycker, vin och starköl) från Systembolagets butiker i Blekinge län under 2002, vilket motsvarar en volymökning med 11 % jämfört med 2001.

Konsumtionsutvecklingen

SoRAD² har fått regeringens uppdrag att bl.a. följa alkoholkonsumtionens utveckling i Sverige och hur den förändras månadsvis. Kartläggningarna³ visar på en kraftig konsumtionsökning under 2002. Såväl den registrerade försäljningen (Systembolagets och restaurangernas försäljning samt livsmedelsbutikernas försäljning av folköl) som den oregistrerade alkoholen (resandeförseln, smugglingen och den hemtillverkade alkoholen) ökade under 2002. Den totala konsumtionen av alkohol under detta år uppgick till 9,9 liter ren alkohol per invånare 15 år och äldre, vilket är en ökning med 9 % jämfört med 2001. Resandeförseln uppvisade stora regionala skillnader. De regioner som har kortast avstånd till kontinenten uppvisade den högsta införseln av alkoholdrycker (Skåne, Blekinge).

Enligt SoRAD:s rapport dricker männen drygt dubbelt så mycket alkohol som kvinnorna. Av de olika alkoholdryckerna var vin den mest konsumerade drycken. Omräknat i ren alkohol svarade vinkonsumtionen för 39 % av den totala alkoholkonsumtionen medan konsumtionen av starköl och spritdrycker uppgick till 27 % respektive 26 %. Folkölskonsumtionen utgjorde slutligen 8 % av den totala alkoholkonsumtionen.

Den registrerade försäljningen 2002 (Systembolaget, restaurangerna och livsmedelsbutikernas ölförsäljning) stod för 70 % av den totala alkoholkonsumtionen. Resandeförseln svarade för 19 % medan konsumtionen av hemtillverkade och insmugglade alkoholdrycker uppgick till 5 respektive 6 %.

Skolundersökningar - Länsundersökning

Under våren 2002 genomförde Länsamrådsgruppen för alkohol- och drogfrågor i Blekinge län⁴ en undersökning om ungdomars levnadsvanor riktad mot samtliga elever i årskurs nio och i gymnasieskolans årskurs 2 i Blekinge län. Enkätmaterialet har sammanställts och bearbetats i rapporten "Blekingeungdomarnas levnadsvillkor 2002". Rapporten är en uppföljning av den undersökning som genomfördes i samma åldersgrupper 1998 och berör områdena Hälsa, Våld och

¹ www.systembolaget.se

² Centrum för socialvetenskaplig alkohol- och drogforskning vid Stockholms universitet

³ Leifman, H & Gustafsson, N-K (2003): En skål för nya millenniet. En studie av svenska folkets alkoholkonsumtion i början av 2000-talet. Forskningsrapport 11. (www.sorad.su.se)

⁴ Tvärsektorielt nätverk för samarbete kring främst alkohol- och drogpreventivt arbete. Under år 2002 ingick följande myndigheter och organisationer: Länsstyrelsen, Polismyndigheten, Tullen, Landstinget, CANs ombud, representanter för kommunerna, Blekinge läns nykterhetsförbund och Blekinge Idrottsförbund.

skadegörelse, Kost, motion och fritid, Tobaksvanor, Sex och samlevnad, Alkohol, Skolan och Narkotika. Rapporten finns på Länsstyrelsens hemsida under sociala funktionen www.k.lst.se. Det förebyggande arbetet kommer att bli än viktigare i kommunerna då ungdomsgrupperna som idag är 10-15 år är större än de som idag är 18-25 år, enligt uppgifter från Statens Folkhälsoinstituts restaurangregister.

Serveringstillstånd

Den 31 december 2002 fanns det i länets kommuner totalt 216 stadigvarande serveringstillstånd. Av dessa gällde 164 servering till allmänheten och 52 gällde servering till slutna sällskap. Antalet tillstånd ökade med tre jämfört med år 2001.

Tullverkets bedömning av situationen rörande illegalt införd alkohol och tobaksvaror i Blekinge län

Tullverket gör samma bedömning som tidigare år och skriver i sitt yttrande att generellt kan sägas att "svartsprit" förekommer i hela länet. Detta visas dels genom gjorda beslag och påföljande utredningar, dels genom annan information. Tullen får regelbundet indikationer på att smuggling och försäljning av sprit förekommer där Blekinge är destinationslän. Det är dock många gånger svårt att erhålla upplysningar rörande denna hantering då det är en lukrativ affär för både köpare och säljare. Benägenheten att tipsa berörda myndigheter är låg och acceptansen för verksamheten hos gemene man tycks vara hög.

Tullverket Östersjöregionen bedömer att en stor del av den smuggelsprit som florerar i länet är sk EU-sprit. Spriten är då insmugglad från ett annat EU-land och då företrädesvis från Tyskland och Danmark till Sverige. Insmugglingen sker företrädesvis över Trelleborg, Malmö och Helsingborg i de s orter med omfattande trafik på nämnda EU-länder. Insmugglingen sker dels i lastbilar med kvantiteter på upp till 25 000 liter. Ibland är det sk teknisk sprit (96 %) och lastad på 200 liters fat.

Det kan även röra sig om laster med 25 000 flaskor drickfärdig och etiketterad sprit. Även beslag har gjorts i icke EU-trafik och då företrädesvis från Polen. Beslagen härifrån har ofta bestått av 96 % sprit i dunkar gömd bland legal last i lastbilar. Dessa laster omsätts snabbt och genererar stora ekonomiska förtjänster. Utredningsmässigt har det här visat sig att de flesta av dessa laster delas upp i mindre partier i något storstadsområde innan de når Blekinge.

I samband med dagens resor både med bil och buss till bl a Tyskland, införs sprit för omsättning och konsumtion i Blekinge. De aktörer som regelbundet företar resor medför vid varje tillfälle större kvantiteter alkohol än som rimligen kan antas utgöra privat konsumtion. Dessa kvantiteter är vid införseltillfället lagliga men i det ögonblick försäljning sker blir hanteringen illegal. Införselkvoterna har ökat ytterligare och det omsätts mycket stora mängder öl och sprit i Blekinge i denna hantering.

Insmugglade cigaretter förekommer i hela länet. Dessa införs oftast via direkttrafiken från Polen, Baltikum eller annat öststatsland. Flera stora cigarett beslag har gjorts i Karlshamn och Karlskrona i samband med färjetrafik. Fortfarande är många partier cigaretter som beslagtagits sk counterfeit cigaretter, dvs de är falsktillverkade. Cigaretterna är förpackade i paket som för en oinvid inte går att skilja från ett äkta. Enligt uppgift är kvaliteten sämre på dessa cigaretter. Benägenheten hos allmänheten att tipsa myndigheter är i likhet med alkohol väldigt låg.

Polismyndighetens bedömning av situationen i länet på alkoholområdet

När det gäller olovligt anskaffande, innehav och försäljning av alkoholdrycker har Ronneby närpolisområde redovisat 64 ärenden på ovanstående brottsrubricering. Det ska jämföras med 41 ärenden 2001 och 23 ärenden 2000. Den huvudsakliga anledningen till detta är att man ägnat

särskild uppmärksamhet mot ungdomsgrupper som vistats på offentliga platser och burit med sig öl och hembränd sprit i kassar. Polisen i Ronneby har varit offensiva i sitt agerande och haft en metodik som har inneburit att de kunnat ingripa mot dessa grupper, vilket haft till följd att beslag har gjorts.

När det gäller olovlig sprittillverkning är det inga stora förändringar utan en jämn fördelning år från år inom respektive kommun. Noterbart är att även här visa Ronneby närpolisområde upp den högsta siffran med nio ärenden i förhållande till Karlskrona med dubbelt så stor folkmängd som enbart har sex ärenden.

Tabell 1.

Antal anmälda brott enligt alkohollagen åren 2000 – 2002

Olovligt anskaffande /innehav av alkoholdrycker i Blekinge län			
	2000	2001	2002
Karlskrona	27	30	15
Ronneby	23	41	64
Karlshamn	9	10	3
Olofström	0	1	6
Sölvesborg	0	5	2
Total	59	87	90
Olovlig sprittillverkning Blekinge län			
	2000	2001	2002
Karlskrona	10	8	6
Ronneby	7	3	9
Karlshamn	4	4	1
Olofström	0	1	1
Sölvesborg	0	1	1
Total	21	17	18

Tabell 2.

Trafiknykterhetsbrott under åren 2000 - 2002

Brott	2000	2001	2002
Rattfylleri /grovt rattfylleri/drograttfylleri	332	327	358

Länsstyrelsens kommentar

För närvarande ökar vår alkoholkonsumtion med en hastighet som är mycket oroväckande. Från 1995, då alkohollagen trädde ikraft, till 2002 har konsumtionen – den oregistrerade inräknat – ökat från 7,7 liter ren alkohol per person 15 år och äldre till 9,9 liter; en ökning med 30 %. I Blekinge län har gränshandeln med alkoholdrycker, såväl den legala som den illegala, en stor omfattning i jämförelse med övriga landet. En bidragande orsak till detta kan vara de väsentligt förbättrade kommunikationerna med Danmark och Tyskland och de dagliga inköpsresorna till Tyskland med buss. Med hänsyn till de stigande införselgränserna för alkoholdrycker kan en fortsatt

konsumtionsökning befaras om inte kraftfulla motåtgärder sätts in. Under 2002 genomfördes i länet en totalundersökning vad gäller årskurs 9 och gymnasieelevers drogvanor (årskurs 2). Lokala konsumtionsundersökningar av skolelevers alkoholvanor görs på eget initiativ ute på länets skolor. Undersökningarna verifierar den höga alkoholkonsumtionen i ungdomsgruppen och att berusningsdrickandet är fortsatt högt. Konsumtionen är dock, som framgår av SoRAD:s² undersökningar,³ hög i nästan alla åldersgrupper. Attityden och inställningen till alkohol har liberaliserats bland både ungdomar och vuxna. Det finns en stor risk för en negativ skadeutveckling.

Spritkonsumtionen i Blekinge ökar liksom i övriga landet. Vid olika evenemang i länets kommuner omsätts mycket stora mängder alkohol och satsningen från kommunerna på denna typ av arrangemang minskar inte. Alkoholen är lättillgänglig i länet och berusningsgraden på dem som söker sig till nöjesställen är ofta hög redan innan man anländer. Våldet har blivit ett vanligt inslag både på restauranger och i dess omedelbara närhet. Polisen pekar på att anmälda misshandelsbrott i de allra flesta fall har en koppling till förtäring av alkohol. Genom att inte påtala och inte ingripa mot överservering och hög berusningsgrad i sin tillsyn ger kommunerna en acceptans till detta. Toleransribban höjs, av olika anledningar, hos polisen. Genom detta faller alkohollagens hörnstenar som en social skyddslagstiftning med ordning, reda, balans och den enskildes väl som riktmärken. Det är Länsstyrelsens, såväl som kommunernas, uppfattning att ungdomar och vuxna dricker mer och att debutåldern (13,5 år enligt skolundersökning i länet) är oroväckande låg. Det lokala arbetet på alkoholområdet kommer att få en ännu större betydelse i framtiden. Det är därför viktigt att kommunerna löpande följer och dokumenterar utvecklingen vad gäller t.ex. tillgången på alkoholdrycker, konsumtionsmönster och konsumtions- och skadeutvecklingen och använder denna kunskap i ett förebyggande arbete.

Positivt är att medvetenheten om problemen har ökat. I flera kommuner pågår nu ett aktivt arbete för ökade och samordnade förebyggande insatser i linje med de nationella handlingsplanerna. Enligt Länsstyrelsens mening återstår dock ett omfattande arbete både lokalt och regionalt för att handlingsplanernas mål att bl. a. begränsa skadorna av alkohol- och narkotikabruket skall uppnås. Kommunernas samverkan mellan förvaltningarna behöver stärkas och samverkan med andra myndigheter, primärvården, frivilligorganisationerna m.fl. behöver utvecklas för att nå de av regeringen uppsatta målen.

Länets drogförebyggande arbete

Kommunernas förebyggande arbete

Kommunerna har en viktig roll när det gäller att utveckla och samordna långsiktiga insatser i det drogförebyggande arbetet på lokal nivå. En viktig del i detta kan vara att kartlägga och dokumentera utvecklingen av konsumtionsmönster i respektive kommun. Det gäller att minska efterfrågan på alkohol och andra droger. Ett alkohol- och drogpolitiskt program bör ange målen för kommunens drogförebyggande arbete.

Alkohol- och drogförebyggande program, antagna av kommunfullmäktige, finns i tre av länets fem kommuner. Två av programmen är från 1980-talet och har inte reviderats sedan dess. Endast Karlskrona kommun har ett aktuellt program som revideras. Samtliga kommuner som inte har eller har gamla program har ett pågående programarbete under 2003 - 2004.

Tabell 4.

Alkohol och/eller drogpolitiskt program

Kommun	Antogs år	Uppföljning	Revidering
Karlshamns	1982	Nej	Nej
Karlskrona	2000		2002
Olofström	Program saknas		
Ronneby	1985	Nej	Nej
Sölvesborg	Program saknas		

De olika alkohol- och drogpolitiska programmen visar stor variation vad gäller innehåll, inriktning, insatser, m.m. vilket bl.a. beror på olika problembilder och behov i kommunerna. Enligt lämnade enkätuppgifter redovisar programmen bl.a. insatser inom följande områden:

Skola/gymnasium: Karlshamn, Karlskrona, Ronneby
 Högskola/universitet: Ingen kommun
 Förskola: Karlshamn, Ronneby
 Fritid: Karlshamn, Karlskrona, Ronneby
 Nöjesliv: Karlshamn, Karlskrona, Ronneby
 Kommunen som arbetsgivare: Karlshamn, Karlskrona, Ronneby
 Regler för kommunala lokaler: Ingen kommun
 Regler för föreningsbidrag: Ingen kommun
 Regler för kommunal representation: Karlskrona
 Ansvarsfull alkoholserving: Karlskrona
 Tillsynsreglering: Karlskrona
 Primärvård: Karlskrona

Alla kommuner i länet bedriver ett mer eller mindre omfattande alkohol- och drogpreventivt arbete. Enligt lämnade enkätuppgifter har detta arbete haft följande inriktning:

Föräldraprogram om alkohol/droger: Sölvesborg

Informationsutskick till föräldrar: Karlshamn, Karlskrona, och Ronneby
 Vidareutbildning av lärare: Ronneby och Sölvesborg
 Kommunal policy för ansvarsfull alkoholserving: Karlskrona och Ronneby
 Utbildning av alkoholhandläggare: Karlshamn, Karlskrona och Ronneby
 Utbildning i ansvarsfull alkoholserving: Karlskrona och Ronneby
 Mediekampanj: Karlshamn, Karlskrona och Sölvesborg
 Program för riskutsatta förskolebarn: Ingen kommun
 Kartläggning av skolors psykosociala miljö och åtgärder: Karlskrona och Ronneby
 Program för barn med läs- och skrivsvårigheter: Karlshamn Ronneby och Sölvesborg
 Kamratstödande verksamhet: Karlshamn, Ronneby och Sölvesborg
 Program för socialt utagerande barn i skolan: Karlshamn och Ronneby
 Strukturerade fritidsverksamheter: Karlshamn och Sölvesborg
 Anordnande av drogfria aktiviteter: Karlshamn, Karlskrona och Ronneby
 Högskoleprogram (för kommuner med högskolor): Karlshamn
 Samtal om alkoholvanor och rådgivning i primärvården: Ingen kommun
 Samtal om alkoholvanor och rådgivning i mödrahälsovården: Ingen kommun
 Samtal om alkoholvanor och rådgivning i företagshälsovården: Ingen kommun
 Mentorsprogram i företagen: Ingen kommun
 Mentorsprogram för kommunalanställda: Ingen kommun
 Alkoholpolicy inom de kommunala förvaltningarna: Karlshamn, Ronneby och Sölvesborg

Karlshamns kommun redovisar dessutom att man har diskussionsforum med föräldrar – föreningsmöten samt möten arrangerade av skolan på temat ungdom, föräldraroll risker/konsekvenser. Ronneby har även samtal om alkoholvanor inom alkoholterapeutisk verksamhet. Alla kommuner redovisar att de har ett organiserat samarbete med andra myndigheter i det alkohol- och drogförebyggande arbetet.

Samarbete med andra myndigheter:

Karlshamns kommun samarbetar med Polismyndigheten, sjukvården och idrottsförbundet
 Karlskrona kommun samarbetar med Polis, Länsstyrelse och kommunala förvaltningar
 Ronneby kommun samarbetar med Länsstyrelse och polis
 Sölvesborgs kommun samarbetar med Polis, Länsstyrelsen, landsting och tullen
 Olofströms kommun redovisar inget samarbete

Myndigheter och organisationer

Många av länets olika myndigheter, - t.ex. Polismyndigheten och Landstinget och olika frivilligorganisationer - bedriver ett aktivt alkohol- och drogpreventivt arbete. Andra organisationer bedriver också ett förebyggande arbete. Som exempel kan nämnas inom drotsrörelsen. Någon sammanfattning av detta arbete görs inte här. En översiktlig redovisning av Länsstyrelsens arbete inom alkoholområdet lämnas på sidan 25.

Länsstyrelsens kommentar

I den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador (jfr. sid. 4 ovan) understryks vikten av samordnade kommunala insatser. I socialdepartementets kommentar till handlingsplanen⁵ framhålls att om de alkoholrelaterade folkhälsomålen skall kunna nås är det viktigt att det förebyggande arbetet i kommunerna samordnas. Arbetet bör bedrivas över sektorsgränser och involvera alla arenor och flera olika förvaltningar och myndigheter inom en

⁵ Regeringskansliet: Att förebygga alkoholskador. En samlad politik för folkhälsa.
www.social.regeringen.se

kommun. Ett samordnat kommunalt förebyggande arbete kräver en tydlig ledning på såväl politisk nivå som tjänstemannanivå. Arbetet bör utgå från en alkoholpolitisk handlingsplan, antagen av kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige, som kontinuerligt följs upp och uppdateras.

Insatserna bör vara långsiktiga och integrerade i den reguljära verksamheten. Tonvikten bör ligga på förebyggande insatser. Prioriteringar skall baseras på att kommunen kartlägger och dokumenterar utvecklingen av alkoholkonsumtionen och alkoholskadorna i kommunen.

Frivilligorganisationerna har en fortsatt viktig uppgift genom sitt arbete med att förebygga alkoholskador och bedriva opinionsbildning, vård och behandling. Det är önskvärt att samarbetet mellan kommuner och organisationer ökar för att alla resurser skall tas till vara och bästa möjliga samordning uppnås.

Länsstyrelsen kan konstatera att det lokala alkohol- och drogskadeförebyggande arbetet i enlighet med de nationella handlingsplanerna inletts i länet. Länets samtliga kommuner har under 2002 fått del av de utvecklingsmedel som Länsstyrelsen fördelat för lokalt förebyggande arbete. Samtliga kommuner har ansökt om medel för en samordnartjänst.

Länsstyrelsen vill understryka vikten av att det i alla kommuner finns aktuella alkohol- och drogpolitiska handlingsprogram, som bl.a. bör innehålla åtgärdsprogram för det alkohol- och drogförebyggande arbetet, för attraktiva drogfria ungdomsmiljöer och för samverkansformer internt och externt. Det är också angeläget att programmen fortlöpande följs upp och utvärderas och vid behov revideras i takt med de samhällsförändringar som sker.

Detaljhandel med och servering av öl

Nytt regelsystem

Den 1 juli 2001 skärptes alkohollagen. Detaljhandel med eller servering av folköl får ske under villkor att försäljningen bedrivs i en lokal som är godkänd som livsmedelslokal samt att försäljning av matvaror respektive servering av mat bedrivs i lokalen. Den som säljer eller serverar folköl skall numera anmäla detta hos den kommun där försäljningen sker. Den som säljer/serverar folköl skall även utöva särskild tillsyn (egentillsyn) över försäljningen/serveringen och för tillsynen skall det finnas ett för verksamheten lämpligt program. Kommunerna har en möjlighet att ta ut avgift för tillsynen av dem som bedriver anmälningspliktig försäljning av folköl. Restauranger och andra serveringsställen som innehar serveringstillstånd för spritdrycker, vin och/eller starköl behöver inte anmäla servering av folköl till kommunen.

Kommunernas handläggning av handeln med öl

De nya reglerna trädde i kraft fullt ut 2002. Lagändringen med anmälningskyldighet i kombination med möjligheten att ta ut en kommunal tillsynsavgift har gett kommunerna ökad kunskap om antalet försäljningsställen i kommunen och bättre förutsättningar för tillsyn. Arbetet för att genom tillsyn och information minska ungdomars tillgång till folköl är en viktig uppgift i det alkoholpreventiva arbetet. Under senare år har denna tillsyn varit eftersatt i många kommuner. Under 2002 har samtliga kommuner ökat sin tillsyn över registrerade försäljningsställen (tabell 5). Samtliga kommuner har också fastställt en tillsynsavgift.

Tabell 5.

Antal försäljningsställen för folköl, antal tillsynsbesök och antal försäljningsställen med egentillsynsprogram 2002-12-31

Kommun	Detaljhandels- respektive serveringsställen		Tillsynsbesök Antal lokaler Antal besök		Antal med egentillsyns- program
Karlshamn	34	9	47	47	28
Karlskrona	66	6	58	66	55
Olofström	14	0	24	25	2
Ronneby	31	6	37	37	21
Sölvesborg	25	27	25	27	1
Summa	170	48	191	202	107

Om försäljning av öl föranleder olägenheter eller om bestämmelserna i alkohollagen inte följs kan kommunen förbjuda fortsatt försäljning eller, om ett förbud anses vara en alltför ingripande åtgärd, istället meddela försäljningsstället en varning. Under 2002 har endast Karlskrona kommun öppnat s.k. tillsynsärenden. Inget försäljningsställe har meddelats varning.

Länsstyrelsens kommentar

Tillsynen över ölförsäljningen i länet har ökat markant under året. Kommunerna har riktat särskilda informationsinsatser mot näringsidkarna och den främjande tillsynen har prioriterats.

Kommunerna anser att med avgifter och krav på egenkontrollprogram har medvetenheten hos handlarna ökat om vikten av att inte sälja/servera till underåriga. Handeln påläggs ett tydligt ansvar och sanktionspåföljd vid lagöverträdelse bidrar till att lyfta fram frågan om folkölets betydelse när det gäller alkoholvanor.

Serveringstillstånd

Tillstånd till servering av starköl, vin och spritdrycker regleras i 7 kap. alkohollagen. Serveringstillstånd kan meddelas för servering till allmänheten eller i förening, företag eller annat slutet sällskap. Tillstånd kan avse servering året runt, årligen under viss tidsperiod, under en enstaka tidsperiod eller vid ett enstaka tillfälle. Sammanfattningsvis finns tre prövningskriterier; personprövning (7 kap. 7 §), lokalprövning (7 kap. 8 §) och en alkoholpolitisk prövning (7 kap 9 §).

Stadigvarande serveringstillstånd

Den 31 december 2002 fanns det i länets kommuner totalt 216 stadigvarande serveringstillstånd (tabell 6). Av dessa gällde 165 servering till allmänheten och 51 servering till slutna sällskap. Antalet tillstånd ökade markant med 19 tillstånd jämfört med år 2001. Endast i Ronneby kommun har det skett en minskning av antalet restauranger. Restaurangtätheten varierar mellan kommunerna, bl.a. beroende på hur många tätorter som finns i respektive kommun. Strukturen på näringslivet och turismen har också betydelse för antalet tillstånd.

Tabell 6.

Antal stadigvarande serveringstillstånd (allmänheten och slutna sällskap) 2002-12-31

Kommun	2002	2001	Ökning/minskning
Karlshamn	57	54	+3
Karlskrona	80	63	+17
Olofström	18	18	0
Ronneby	28	31	-3
Sölvesborg	33	31	+2
Summa	216	197	+19

Tillfälliga serveringstillstånd

Totalt meddelade kommunerna 56 tillfälliga tillstånd för servering till allmänheten (tabell 7), vilket är fyra fler än år 2001, alltså en ökning med 7 %. Tillstånden meddelas oftast i anslutning till festivaler, marknader eller liknande evenemang. Intresset för tillfällig servering till allmänheten fortsätter alltså att öka om än marginellt.

Tabell 7.

Antal tillfälliga serveringstillstånd till allmänheten meddelade 2002

Kommun	2002	2001	Ökning/minskning
Karlshamn	20	16	+ 4
Karlskrona	15	12	+ 3
Olofström	4	4	0
Ronneby	6	8	- 2
Sölvesborg	13	14	- 1
Summa	58	54	+ 4

Antalet meddelade tillfälliga tillstånd för servering till slutna sällskap har minskat med från 157 tillstånd år 2001 till 113 tillstånd år 2002, vilket är en minskning med 28 % (tabell 8). En del av minskningen kan förklaras med den undantagsregel som infördes i alkohollagen den 1 juli 2001

samt att direktinköp från partihandlare inte längre får ske. Sker serveringen utan vinstintresse, i andra lokaler än där det bedrivs yrkesmässig försäljning av alkoholdrycker eller lättdrycker, vid enstaka tillfälle för i förväg bestämda personer och utan annan kostnad för deltagarna än kostnaden för inköp av dryckerna, får serveringen numera ske utan tillstånd. Samtidigt togs möjligheten för slutna sällskap att göra direktinköp hos byggeri eller hos partihandlare bort. Inköp får nu endast göras hos Systembolaget.

Tabell 8.

Antal tillfälliga serveringstillstånd till slutna sällskap meddelade 2002

Kommun	2002	2001	Ökning/minskning
Karlshamns	10	20	- 10
Karlskrona	75	94	- 19
Olofström	18	20	- 2
Ronneby	5	15	- 10
Sölvesborg	5	7	-2
Summa	113	157	- 44

Tabell 9.

Total omsättning av alkohol på länets serveringsställen 2002 uttryckt i kronor enligt restaurangrapporter inlämnade till kommunerna

Kommun	2002	2001	Ökning/minskning
Karlshamns	26.346.335	25.909.265	+ 437.070
Karlskrona	47.915.724	19.847.901	+ 28.067.823
Olofström	5.316.988	4.847.169	+ 469.819
Ronneby	18.089.267	11.333.330	+ 6.755.937
Sölvesborg	13.061.542	12.142.887	+ 918.655
Summa	110.729.856	74.080.552	36.649.304

Länsstyrelsens kommentar

Idag har flera av våra mest verksamma alkoholpolitiska medel, framför allt de som begränsar tillgängligheten, tunnats ut, t.ex. monopolen, införselbegränsningarna, skatterna och nu senast marknadsföringsreglerna. Alkohollagen är en viktig del av vår sociala skyddslagstiftning vars främsta syfte är att begränsa alkoholens skadeverkningar. En aktiv tillämpning av alkoholagens regler för tillståndsprövning, serveringens bedrivande, tillsyn, m.m. är ett verkningsfullt alkoholpolitiskt medel. En noggrann och aktiv tillståndsprövning är därför viktig ur alkoholskadeförebyggande synpunkt. Alkoholärenden är oftast av brådskande natur och kräver tid för att bli allsidigt utredda. Flera av kommunernas alkoholhandläggare har även andra prioriterade arbetsuppgifter. Länsstyrelsen anser det angeläget att kommunerna planerar in tid för kunskapsuppbyggnad, ärendehandläggning, tillsyn och uppföljning av verksamheten.

Intresset för tillfällig servering till allmänheten har ökat markant under senare år. Avsikten är att sådan servering skall kunna ges i samband med tillställningar av mera udda och enstaka karaktär. Tillfällig servering förutsätter att det inte är fråga om regelbundet återkommande verksamhet. Av inte minst alkoholpolitiska skäl bör en restriktiv prövning ske. Ofta vistas många ungdomar i och kring dessa evenemang. I Blekinge har antalet tillfälliga serveringstillfällen för allmänheten ökat.

Trots att flera evenemang är årligen återkommande och därmed inte vad lagen menar med tillfälligt serveringstillstånd, har de flesta av länets 58 beviljade serveringstillstånd varit till årligen återkommande arrangemang.

Tillfälliga tillstånd till slutna sällskap minskar. Detta kan bero på ändringarna i lagen och även att det inte längre är så attraktivt när man inte kan handla billigare på bryggerierna. När det gäller serveringstillstånd till slutna sällskap sker ingen tillsyn. Resursbrist är den främsta anledningen. Det finns trots allt ett stort behov av tillsyn då det förekommer att fester till allmänheten döljs under ett tillstånd till slutna sällskap. Det förekommer inte någon tillsyn över slutna sällskap, vilket innebär att risken finns för allvarliga alkoholpolitiska övertramp.

Kommunernas tillsyn

Restaurangtillsynen

Enligt 8 kap. 1 § alkohollagen har kommunen tillsammans med polismyndigheten ansvaret för den direkta restaurangtillsynen, också kallad yttre tillsyn. Kommunen skall också utöva s.k. inre tillsyn vilket innebär kontroll av att tillståndshavare och företrädare för dessa sköter sig i ekonomiskt hänseende och i övrigt uppfyller de höga krav som gäller för att få inneha serveringstillstånd. Samordnad tillsyn sker också. Flera myndigheter gör då gemensamma tillsynsbesök.

Alkohollagen ger också kommunerna rätt att ta ut avgifter för den löpande tillsynen. Avgifterna bestäms av kommunfullmäktige enligt självkostnadsprincipen.

Tillsynen tillmäts en central betydelse i alkohollagen. I förarbetena till lagen (prop. 1994/95:89: Förslag till alkohollag, sid. 75) understryks vikten av en kraftfull och väl fungerande tillsyn. De goda förutsättningarna för en intensifierad och aktiv tillsyn var ett av huvudskälen för kommunaliseringen av handläggningen enligt alkohollagen.

I den Nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador (jfr. sid. 4) betonas att tillsynen över försäljningen och serveringen av alkoholdrycker på lokal nivå bör skärpas. Det är nödvändigt för att gällande regler skall följas och tillgången på alkohol skall vara begränsad. Kommunerna bör också kunna erbjuda utbildning i ansvarsfull alkoholhantering för innehavare av serveringstillstånd och deras personal. Varje restaurang bör ha en genomtänkt policy, bl.a. om hur ansvarsfull servering av alkohol skall ske. Utbildning av personalen utgör en grund för en sådan policy. I vilken omfattning kommunerna genomförde yttre respektive inre tillsyn varierar. De flesta av länets restauranger har besökts under året. Någon kommun har gjort enstaka punktinsatser medan övriga har haft frekvent yttre tillsyn.

I Sölvesborgs och Ronneby kommuner har tillsynen genomförts av inhyrda restauranginspektörer. Det är endast i Karlskrona kommun som alkoholhandläggaren deltar i tillsyn till en viss del. Den övriga tillsynen sköts av fältassistentgruppen. I Karlshamns och Olofströms kommuner sker tillsynen genom en restauranginspektör.

Tabell 10.

Antal tillsynsbesök 2002

Kommun	Antal besök	Antal besökta restauranger
Karlshamn	73	40
Karlskrona	75	50
Olofström	9	9
Ronneby	67	20
Sölvesborg	30	25
Summa	254	144

Myndighetsgemensam (samordnad) tillsyn har under 2002 skett i mycket liten omfattning i länet. I Karlskrona kommun besöks restauranger dagtid tillsammans med skattemyndigheten och Länsstyrelsen i ett förebyggande syfte. Tillsyn vid länets festivaler sker i samverkan mellan kommunerna och Länsstyrelsen. Viss samordnad tillsyn på kvällstid har förekommit. De flesta kommunerna har inte ökat sina tillsynsinsatser under året.

Administrativa ingripanden

Ingripanden i form av återkallelse av tillstånd eller meddelande av varning är instrument som förekommer i liten omfattning i länet. Under år 2002 har en restaurang varnats i Karlshamns kommun. I Olofströms kommun har ett serveringstillstånd återkallats på grund av att brister i ordning och nykterhet. Två restauranger har även meddelats varningar på grund av brister i ordning och nykterhet och att man inte följt åldersgränsen. Karlskrona, Ronneby och Sölvesborgs kommuner har inte haft några ingripanden.

Länsstyrelsens kommentar

Tillsynen över alkoholservingen och handeln med öl tillmäts central betydelse i lagens förarbeten. Alkohollagen fyller en viktig funktion i kommunernas alkoholskadeförebyggande arbete och utgör till stor del den formella grunden för det alkoholförebyggande arbetet. Här finns reglerna om åldersgränser, förbuden mot överservering och reglerna för ansvarsfull alkoholantering. Polismyndigheten delar, tillsammans med kommunerna, ansvaret för fälttillsynen och har därigenom en viktig roll.

Tyngdpunkten vid den yttre tillsynen bör ligga på sociala aspekter, alltså en kontroll av att de allmänna försäljningsbestämmelserna följs och hur verksamheten bedrivs med avseende på ordning och nykterhet samt att servering inte sker till underåriga eller till påverkade personer. I den nationella handlingsplanen (jfr. sid. 4) betonas att kommunerna bör kontrollera tillståndshavarna minst en gång per år. De restauranger som vänder sig till en ungdomlig publik bör kontrolleras mer frekvent (handlingsplanen sid. 55).

Länsstyrelsen finner det positivt att kommunerna har besökt merparten av länets restauranger under året. En del av besöken har gällt kontrollerande tillsyn, vilket har visat sig ha goda effekter på den ekonomiska skötsamheten. Den sociala yttre tillsynen har inte prioriterats och därför inte heller redovisats.

Länsstyrelsen anser att samverkan mellan kommunerna och polismyndigheten bör kunna utvecklas ytterligare när det gäller tillsynen av alkohollagens efterlevnad. Inte minst i samband med tillfälliga evenemang och även i det dagliga arbetet med stökiga krogmiljöer.

Tobak

Nytt regelsystem

I tobakslagen (1993:581) finns bestämmelser om bl.a. begränsningar av tobaksrökning i vissa lokaler för allmänheten och på arbetsplatser, marknadsföring och förbud mot försäljning till minderåriga. Skärpningar av lagstiftningen har skett successivt sedan 1993. Den 1 juli 2002 respektive den 1 januari 2003 trädde flera ändringar ikraft, som bl.a. innebar förändringar i kommunernas tillsynsansvar. Från den 1 juli 2002 omfattas försäljningen av tobak av liknande regler som gäller för försäljning av folköl. Den som i näringsverksamhet säljer tobaksvaror till konsumenter skall anmäla försäljningen hos den kommun där försäljningen sker. En kommun får också ta ut avgift för sin tillsyn av den som bedriver anmälningsplikt verksamhet med tobaksvaror. Från och med 2003 måste restauranger eller andra serveringar ha ett eller flera områden där rökning är förbjuden. Länsstyrelsen utövar regional tillsyn över kommunernas tillsyn enligt tobakslagen

Kommunernas tobakstillsyn

Lokalt har kommunerna tillsynsansvaret över tobakslagens efterlevnad. Detta gäller såväl bestämmelserna om förbud mot eller begränsning av tobaksrökning i vissa lokaler som förbudet mot försäljning av tobak till minderåriga. Hur kommunerna organisatoriskt hanterar tobaksfrågorna varierar från kommun till kommun. I Karlshamns kommun är tillsynsansvaret delat mellan socialnämnd och miljönämnd. I övriga fyra kommuner är ansvaret samlat hos miljö- nämnden. Tillsynen är av begränsad omfattning. Karlskrona och Sölvesborgs kommuner har inte redovisat någon tillsyn. Övriga tre kommuner uppger att viss tillsyn skett tillsammans med annan tillsyn (t ex enligt alkohollagen och/eller livsmedelslagstiftningen).

Särskilda insatser för att upplysa om detta har gjorts i Karlskrona, Ronneby och Sölvesborgs kommuner. Kommunerna har skickat riktad information till samtliga serveringsställen.

Från juli 2002 måste den som säljer tobaksvaror anmäla detta till kommunen, som också har rätt att ta ut en avgift för sin tobakstillsyn. Många kommuner anser att anmälningskyldigheten är en positiv förändring som medför att de får ett bättre grepp över tobaksförsäljningen. Möjligheterna att bedriva en mer aktiv tillsyn över tobakslagens åldersbestämmelser ökar. Ingen kommun har ännu hunnit påbörja denna främjande och/eller kontrollerande tillsyn. Arbetet med registreringen av försäljningsställen för tobak hade under hösten påbörjats i de flesta kommunerna.

Tabell 11.

Antal försäljningsställen för tobak samt antal tillsynsbesök för information om/kontroll av åldersgränsen 2002-12-31

Kommun	Försäljningsställen	Tillsynsbesök
Karlshamn	50	Vid annan tillsyn
Karlskrona	47	0
Olofström	20	0
Ronneby	48	0
Sölvesborg	43	0
Summa	208	0

Karlskrona kommun är den enda kommun som fastställt tillsynsavgiften. Övriga fyra kommuner avser att införa avgifter. Antalet försäljningsställen är något högre än man trott innan registreringen gjorts.

Länsstyrelsens kommentar

Tobak är den största hälsorisen i Sverige. Ju tidigare i livet man börjar röka, desto större blir dessa risk. De allra flesta som börjar röka gör det före 18 års ålder. Ett av tobakslagens viktigaste syften är att motverka att ungdomar börjar använda tobak. Vidare finns ett samband mellan olika droger. Enligt flera samstämmiga forskare provar tonåringar som röker oftare både alkohol och narkotika än andra ungdomar. Länsstyrelsen anser att tillsynen över tobakslagens efterlevnad bör vara en prioriterad uppgift. Enligt förarbetena till lagen⁶ bör huvudinriktningen av den kommunala tillsynen över tobaksförsäljningen vara rådgivning och information.

Länsstyrelsen noterar att alla kommuner under hösten 2002 påbörjat arbetet med att dra upp riktlinjer för hur arbetet med tillsyn enligt tobakslagen skall utformas och att flertalet kommuner har påbörjat registreringen av försäljningsställen för tobak i kommunen. Därmed skapas också förutsättningar för utökad information och rådgivning om lagen.

Folköls- och tobakstillsynen bygger på delvis likartad lagstiftning. Åldersgränsen för inköp av folköl och tobak är 18 år och försäljningen sker i stor utsträckning i samma butiker. Det kan därför vara lämpligt att samordna tillsynen ute i kommunerna.

⁶ Prop. 2001/02:64 Vissa tobaksfrågor, sid. 48

Länsstyrelsens verksamhet

Alkohollagen

Enligt alkohollagen skall länsstyrelserna bl.a. ge råd och stöd till kommunerna men också utöva tillsyn över deras verksamhet. I den Nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador (se sid. 4) rekommenderas att länsstyrelserna har en plan för tillsynen av kommunernas verksamhet. Varje kommun bör få ett besök minst en gång vartannat år och dessutom vid förekommen anledning. Vid besöket bör förekomsten av alkoholpolitiska program och deras innehåll kontrolleras. Om en kommun saknar program bör länsstyrelsen stimulera utvecklingen av ett sådant. Länsstyrelserna får på så sätt också viktig information om kommunens tillämpning av alkohollagen.

Under åren 2000 – 2002 genomförde Länsstyrelsen i Blekingelän s.k. verksamhetstillsyn i alla länets kommuner. Tillsynen omfattade kommunernas handläggning av alkoholärenden och hur de förvaltningsjuridiska bestämmelserna tillgodosetts under handläggningen. Vid en samlad bedömning av denna tillsyn gav kommunernas handläggning av alkoholärenden över lag ett positivt intryck. Under 2002 har Länsstyrelsen prioriterat den främjande tillsynen och med tyngdpunkten lagd på de nya reglerna i alkohol- och tobakslagarna. Utgångspunkt har varit de behov och önskemål som framkommit i samband med råd och stöd till kommunernas alkoholhandläggare, m.fl. Nätverksträffar med länet alkoholhandläggare för fördjupad information om lagtillämpning m.m har anordnats. Vid vissa träffar var polismyndigheten och miljökontoren inbjudna för diskussioner kring gemensamma frågor och tillsyn. Information om lagen och dess tillämpning har lämnats till kommuner, andra myndigheter, allmänheten, m.fl. Under 2002 har över 200 samtal registrerats som gäller alkohollagens ansvarsområden. Särskilda utbildningsdagar, bl.a. i samverkan med länsstyrelserna i Kalmar och Kronoberg län, har genomförts.

Myndighetssamordnad tillsyn av restaurangbranschen har skett för 8:e året i rad. Under 2002 har 25 kontrollbesök i samverkan med kommuner och polis, tull och skattemyndigheten genomförts. Över lag har kontrollerna skett utan allvarigare anmärkningar. Vid samtal med serveringsansvariga på kontrollerade restauranger har smärre brister direkt påtalats.

Tobakslagen

I Blekinge ligger tillsynen över tobaksfrågorna organisatoriskt på Länsstyrelsens sociala funktion. Arbetet med vissa tobaksfrågor sker ur ett folkhälsoperspektiv, t.ex. tobakslagens efterlevnad vad gäller åldersgränsen 18 år för försäljning av tobak.

Under året har arbetet koncentrerats på de nya reglerna i tobakslagen (jfr. sid. 20). Nätverksträff med kommunernas alkoholhandläggare och miljöinspektörer har anordnats. Utbildning för kommunernas tobakshandläggare och polispersonal har genomförts i samverkan med Länsstyrelserna i Kalmar och Kronobergs län. I samverkan med länsstyrelserna i södra Sverige har ett informationsmaterial avseende tobak- och folkölsbestämmelser tagits fram. Materialet har skickats ut till länets kommuner.

Alkoholskadeförebyggande arbete

Länsstyrelsen har också till uppgift att följa den alkoholpolitiska utvecklingen i länet. Enligt de nationella handlingsplanerna har länsstyrelserna också vissa uppgifter när det gäller att stödja genomförandet av dessa.

En del av Länsstyrelsens drogförebyggande arbete har skett genom deltagande i länsamrådsgruppen med deltagare från landstinget, kommunerna, nykterhetsrörelsen, polis, tull och länets idrottsförbund. Länsstyrelsen har även samverkat med Studenthälsan vid utbildning av länets högskolestuderande som skall arbeta i sexmästeri och pubar m fl. och är även extern föreläsare i bl a kommunala nämnder när det gäller drogförebyggande arbete.

Under 2002 genomförde Länsstyrelsen undersökningen om Blekingeungdomarnas levnadsvanor som används i skolor och i politiska församlingar som underlag till ett förebyggande arbete.

Utvecklingsmedel

Länsstyrelsen har under tio år tilldelats statsbidrag för fördelning till projekt inom socialtjänsten. Projektmedlen skall bl.a. stimulera till framväxt av olika öppenvårdsinsatser inom missbrukar- och ungdomsvården i kommunerna. Från 1997 har dessa utvecklingsmedel även fått användas för alkohol- och drogförebyggande insatser bland ungdomar. Från 2001 har Länsstyrelsen dessutom fått utvecklingsmedel att fördela till kommunerna för ytterligare två områden, dels till alkohol- och narkotikaförebyggande insatser, dels till insatser för barn i missbruks- och våldsmiljöer. Sammanlagt erhöll Länsstyrelsen utvecklingsmedel för 2002 med ca 1,8 miljoner kronor. Sammantaget har Länsstyrelsen fördelat 6.400.000 kronor till länets kommuner under åren 2001-2003.

Utvecklingsmedel för alkohol- och narkotikaförebyggande insatser har under 2002 betalats ut till länets samtliga fem kommuner. Samtliga kommuner har ansökt om medel för en samordnartjänst. Ansökningarna om tilldelning har haft olika upplägg men inriktningen är hos alla kommuner att samordna det förebyggande arbetet och att starta en process för att ta fram ett alkohol- och drogpolitiskt program. Länsstyrelsen har under 2002 sökt och erhållit medel från socialdepartementet för en länssamordnare i det förebyggande arbetet med utgångspunkt i den nationella handlingsplanen för att förebygga alkoholskador. Länssamordnaren startade sitt arbete i november 2002 och Länsstyrelsen kan härigenom vara ett ännu större stöd för kommunerna i deras lokala arbete.

¹ Prop. 2002/03:35: Mål för folkhälsan

Slutord

Den ökande konsumtionen av alkohol bland ungdomar och gruppen unga vuxna inger oro. Av befolkningsstatistiken framgår att flera kommuner har en stor ungdomsgrupp i en snar framtid som passerar 18-årsgränsen. Det känns mycket angeläget att en beredskap finns ute i kommunerna för att hantera denna grupp och att det förebyggande arbetet startar mycket tidigt i kommunernas olika verksamhetsområden.

Kommunernas yttre tillsyn visar fortfarande brister i planläggning och uppföljning. Sanktioner och föreskrifter används inte som det var tänkt enligt alkohollagen. Av polisens rapporter framgår att mycket våld är krog- och alkoholrelaterat och ett snabbt ingripande i form av sanktioner eller föreskrifter kan bromsa en negativ utveckling. Länsstyrelsen är av den uppfattningen att en ökad kunskap och medvetenhet om alkohol- och drogfrågor hos varje medborgare i vårt län är nödvändig för att förhindra att bruk övergår i missbruk.

Minskat bruk av alkohol och tobak och ett samhälle fritt från narkotika är ett av våra elva folkhälsomål⁷. Hälsoproblemen som har samband med beroendeproblematiken har alltså en central roll i folkhälsopolitiken. Det samlade arbetet på lokal nivå är av avgörande betydelse för den framtida utvecklingen. Inom olika myndigheter och organisationer bedrivs idag ett omfattande skadeförebyggande arbete. Frågor kring alkohol, narkotika och tobak diskuteras allt oftare och behöver ständigt föras upp på politikernas agenda. För att bromsa upp den negativa utveckling som nu sker, krävs att det förebyggande arbetet utvecklas och stärks ytterligare genom mer resurser och kunskap. Det är också viktigt att ökad samordning sker av det alkohol- och drogförebyggande arbetet och tillsynen på alla plan, från den centrala nivån till den lokala.

⁷ Prop. 2002/03:35: Mål för folkhälsan

Länsstyrelsen Blekinge län
371 86 Karlskrona
Tel: 0455-870 00.
E-post: lanstyrelsen@k.lst.se
www.k.lst.se

Rapporter Länsstyrelsen Blekinge län ISSN 1651–8527